

"Mevcudat iki vecihle icad ediliyor. Biri ibdâ ve ihtirâ tabir edilen hiçden icaddır. Diğeri, inşa ve terkip tabir edilen,.." İsm-i Ferd bahsindeki bu paragrafı devamıyla açıklar mısınız?

"İKİNCİ NOKTA: Mevcudat iki vecihle icad ediliyor. Biri *ibdâ*' ve *ihtirâ*' tabir edilen hiçden icaddır. Diğeri, *inşa* ve *terkip* tabir edilen, mevcut olan anâsır ve eşyadan toplamak suretiyle ona vücut vermektir. Eğer cilve-i ferdiyete ve sırr-ı ehadiyete göre olsa, hadsiz derece bir suhulet, belki vücut derecesinde bir kolaylık olur. Eğer ferdiyete verilmezse, hadsiz derece müşkül ve gayr-ı mâkul, belki imtinâ derecesinde bir suûbet olacak. Halbuki, kâinattaki mevcudat, nihayet derecede külfetsiz olarak ve suhuletle ve kolaylıkla, gayet mükemmel bir surette vücuda gelmeleri, cilve-i ferdiyete bilbedâhe gösteriyor ve her şey doğrudan doğruya Zât-ı Ferd-i Zülcelâlin san'atı olduğunu ispat ediyor."(1)

Cenab-ı Hak eşyayı iki tarzda yaratıyor.

Birinci Tarz İbdadır.

İbda; Allah'ın eşyayı ve mevcudatı benzersiz ve modelsiz olarak hiçten ve yoktan *defi ve ani* olarak zamansız ve müddetsiz yaratmasıdır. Bir kısım varlıklar zamansız ve sebepler devreye sokulmadan doğrudan yaratılır. Ruhların ve meleklerin yaratılmaları gibi. Bir kısmı ise sebepler eliyle yaratılır; ağaçların meyvelere, anne ve babanın çocuğun dünyaya gelmesine sebep olmaları gibi.

İbda; daha çok eşyanın ilk olarak yoktan var edilmesidir. Ya da eşyaya kaynaklık eden temel maddelerin yoktan ihdasıdır.

İkinci Tarz İse İnşadır.

İnşa; var olan mevcudat ve eşyadan yeni eşyanın yaratılması demektir. Mesela var olan topraktan bitkilerin, bitkilerden de meyvelerin yaratılması. Kâinatta en çok icra edilen yaratma şekli inşadır. Her bahar mevsiminde bunun milyonlarca misallerini gözümüz önünde görüyoruz.

İnşa tarzı yaratmakta, eşya zaman ve müddet içinde sebeplerin eli ile yaratılıyor. Bu tarz yaratmada talim ve terbiye esastır. Allah bu inşa tarzı yaratmasında kendi

kemalini çok aynalarda göstermek ve izhar etmek istiyor. Bu yüzden, ani ve defî değil de belli bir zamanda ve bazı sebeplerin eliyle icraat yapıyor.

Bir binayı bir tertip ve zaman ile yapmak da inşadır. Usta binanın her aşamasını belli bir müddet ve zaman yapıyor. Başka bir tabirle binanın üzerinde bütün maharet ve ustalığını seyircilere safha safha sergiliyor. Burada elbette bir merhaleler zinciri olmak gerekiyor. Tertip ve müddet içinde seyirciler ancak bir şey anlayabilirler. Zira insan ömrünün her aşamasında farklı isim ve sıfatlar kendini izhar eder. Nasıl bina yapımının temel aşamasında gösterilen maharet ile odanın süslenmesindeki maharet farklı ise, insan ömrünün her aşamasında tecelli eden isim ve sıfatlar da farklılık arz eder. Bu yüzden Allah, insanı ömür süreci içinde farklı merhalelerden geçiriyor ve farklı isimlerine muhatap yapıyor. Allah insanda olduğu gibi kâinatı da böyle merhalelerden geçirerek icat ve inşa ediyor.

Bu iki tarz yaratma şekli Fert olan, yani tek ve yekta olan Allah'a verilirse gayet kolay, sebeplere havale edilirse imkânsız derecede zordur. Hâlbuki gözümüz önünde mevcudat gayet kolay bir şekilde icat ediliyor. Öyle ise bu mahlûkatın kolay yaratılmaları açıkça bir ve tek olan Allah tarafından yaratılıyor, fikrini ispat eder.

"Evet, eğer eşya Ferd-i Vâhide verilse, bir kibrit çakar gibi, eserleriyle azameti anlaşılan o nihayetsiz kudretiyle, hiçten icad eder. Ve ihatalı, nihayetsiz ilmiyle, herşeye mânevî bir kalıp hükmünde bir miktar tayin eder. Ve o âyine-i ilmindeki herşeyin suretine ve plânına göre, kolayca, herbir şeyin zerreleri o kalıb-ı ilmî içine yerleşir, muntazaman vaziyetlerini muhafaza ederler."

"Eğer etraftan zerreleri toplamak lâzım gelse de, ilmî kanunların ve kudretin ihatalı düsturları cihetiyle, o zerrelere, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile bağlanmaları haysiyetiyle, mutî bir ordunun neferâtı gibi muntazaman, kanun-u ilmî ve sevk-i kudretî ile gelip o şeyin vücudunu ihata eden kalıb-ı ilmî ve miktar-ı kaderî içine girip, kolayca vücudunu teşkil ederler. Belki aynadaki aksin fotoğraf vasıtasıyla kâğıt üstüne vücud-u haricî giymesi veyahut görünmeyen bir yazıyla yazılan bir mektuba gösterici maddeyi sürmekle görünmesi gibi, Ferd-i Vâhidin ilm-i ezelisinin aynasında bulunan mahiyet-i eşyaya ve suver-i mevcudata, gayet suhuletle, kudret onlara vücud-u haricî giydirir. Ve âlem-i mânâdan âlem-i zuhura getirir, gözlere gösterir."

"Eğer Ferd-i Vâhide verilmezse, bir sineğin vücudunu rû-yi zeminin etrafından ve anâsırından, gayet hassas bir mizanla toplamak, adeta yeryüzünü ve unsurları eleyip her taraftan o mahsus vücudun mahsus zerrelere getirerek san'atlı vücudunda muntazam yerleştirmek için maddî kalıp, belki âzâları adedince kalıplar bulunmak ve o vücuttaki duygular ve ruh gibi ince, dakik, mânevî letâifi dahi mizan-ı mahsusla mânevî âlemlerden celb etmek lâzım"

gelir. İşte bu surette bir sineğin icadı kâinat kadar müşkülâtlı olur. Yüz derece müşkül müşkül içinde, belki muhal muhal içinde olacak. Çünkü Hâlık-ı Ferdden başka hiçbir şey, hiçten ve ademden icad edemediğine bütün ehl-i din ve ehl-i fen ittifak ediyorlar. Öyleyse, esbab ve tabiata havale edilse, herşeye, ekser eşyadan toplamak suretiyle vücut verilebilir."(2)

Hayatın oluşması ve vücut bulabilmesi, bütün kâinatın ve içindeki sebeplerin bir araya gelmesi ve içtima etmelerine bağlıdır. Bu yüzden hayat, kâinat fabrikasının çarklarının dönmesi ile hâsıl olan bir netice ve en harika meyvedir.

Mesela hava, su, ateş, toprak bütün kâinatı istila etmiş dört temel unsurdur. Bunlar olmadan hayat vücut bulamaz. Hayat öyle bir iksirli macundur ki, girdiği yeri bütün kâinat ile alakadar ediyor. Küçük bir karınca veya arı hayat ile bütün kâinatla muhatap haline geliyor. Kâinat âdeta arı ve karıncanın hayatının idamesi için işliyor. Öyle ise bir arıya hayat vermek için, arının vücuduna lazım şeyleri kâinatın dört bir tarafından toplamak, kâinatın çarklarını işletmek ve her şeye hükmetmek gerekir.

Sebepler ve tabiat yapıyor ve icat ediyor, diyenlerin fikrinde her bir sebep kâinata hem hâkim hem de diğer bir sebebe mahkûm olmak lazımdır. Hâlbuki Fert olan Allah yapıyor denildiği zaman her şey onun sonsuz ilim, irade ve kudret elinde olduğu için, bir arıya hayat vermek gayet kolay olur. Adeta ezelî ilim sahifesinde yazılmış ve düzenlenmiş görünmez yazının üstüne kudretin dokunması ile her şey nihayetsiz bir kolaylık ile icat olunuyor.

Kâinatta olan biten bütün işleri Vahid ve Ehad olan Allah'a vermek, çok olan sebeplere ve tabiata vermekten daha kolay, daha makul ve daha mantıklıdır.

Birlikte kolaylık ve makullük, çoklukta zorluk ve akıl dışılık vardır. Mesela, yüz askeri bir komutanın idare etmesi mi kolaydır, yoksa bir askeri yüz komutanın idare etmesi mi? Elbette yüz askeri bir komutanın idare ve tedbir etmesi daha makul ve daha kolaydır.

Yine sanat ve ticaret ile uğraşanlar birlikte kolaylık, çoklukta zorluk manasını anladıkları için, şirketleşme ile çok işleri bir çatı altında toplamışlar. Yoksa dağınık ve çok olan işlerin hepsine yetişip idare etmek çok zordur. Bir çatı altında işleri toplamanın kolaylığını temin etmek için işlerini ve ticaretlerini vahdette yani bir şirkette topluyorlar. Yani her sahada birlik, çoklukta daha makul ve daha kolaydır.

Dipnotlar:

(1) bk. [Lem'alar, Otuzuncu Lem'a, Dördüncü Nükte.](#)

(2) bk. [a.g.e.](#)